

Warda, roman uit het oude Egypte
van George Ebers (1837-1898)
verscheen oorspronkelijk in het Duits in 1877.

Voor deze heruitgave is dankbaar gebruikgemaakt van teksten van
de Nederlandse vertaling (door dr. H.C. Rogge)
die in 1899 verscheen (de vijfde druk)
Van Holkema & Warendorf, Amsterdam
zoals gepubliceerd via Project Gutenberg.org.

Technische realisatie: GigaBoek.nl

Warda, roman uit het oude Egypte
is in 2023 opnieuw uitgeven onder auspiciën van
Stichting De Laatste der Mohikanen
boeken die beklijven
www.delatstedermohikanen.nl

De Laatste der Mohikanen

Promoot literair werelderfgoed en stimuleert de leeshonger

Bezoek de site:
elke week verschijnen er nieuwe 'oude' titels.

ISBN 9789492228949

I

Bij het oude Thebe met zijn honderd poorten wordt de Nijl merkbaar breder. De bergketens die zich uitstrekken aan beide zijden van de stroom, nemen hier een bepaalde vorm aan. Enige bijna kegelvormige toppen steken, scherp gekant, boven de vlakke rug van het veelkleurig kalkgebergte uit, waarop geen palmboom groeit en zelfs de planten van de woestijn niet kunnen tieren. Met stenen gevulde spleten en openingen zijn de enige wegen om meer of minder diep in dit gebergte door te dringen, waarachter de doodse woestijn zich uitbreidt, met haar zandvlakten en rotsblokken, met haar klippen en naakte riffen. Achter de oostelijke bergen wordt deze woestijn begrensd door de Rode zee, achter de westelijke is zij onbegrensd als de eeuwigheid. De Egyptenaren geloofden, dat daarachter het dodenrijk begint.

Tussen beide heuvelrijen nu, die als wallen en muren het woestijnzand tegenhouden, stroomt de brede heldere Nijl, zegen en vruchtbaarheid brengende, zowel de vader als de wieg van miljoenen schepselen. Aan zijn beide oevers liggen in brede vlakten de donkere akkers en in zijn schoot koestert hij geschubde en gepantserde waterbewoners van allerlei gedaante. Op de waterspiegel wiegelen lotusbloemen en in het papyrusriet aan de oever bouwen ontelbare watervogels hun nesten. Van de voet van de bergen tot aan de Nijl strekken de graanvelden zich uit, na de zaaitijd blauwachtig groen gekleurd, bij het naderen van de oogst gelijk aan een zee van vloeibaar goud. Bij de putten en schepraderen bespeurt men van nabij en van verre schaduwrijke sycomore-bomen en zorgvuldig gekweekte dadelpalmen verheffen zich samen tot lieflijke bossen.

Het vlakke zaailand, dat jaarlijks door de overstroming wordt besproeid en bemest, steekt bij de zandige helling van de bergen, die er achter liggen, af, als de tuinaarde van een bloembed bij het gele kiezelzand van het voetpad.

In de veertiende eeuw vóór onze jaartelling — want wij brengen onze lezers terug in zulke lang vervlogen tijden — waren mensenhanden in Thebe druk in de weer om door hoge stenen dammen en dijken de wassende vloed te keren, ten einde de straten en pleinen, de tempels en paleizen van de stad voor overstroming te bewaren. Kanalen, die goed afgesloten konden worden, baanden de weg van de dammen naar het daarachter gelegen land en door menige kleine zijvaart naar de tuinen van Thebe. Aan de rechter, oostelijke oever van de Nijl zag men de straten van deze beroemde residentie van de farao's. Dicht bij de stroom verhieven zich de kolossale bont beschildeerde tempels van de Amonstad. Daarachter, tot op geringe afstand van de oostelijke bergketen, gedeeltelijk reeds op de woestijnbodem, verrezen de paleizen van de koningen en aanzienlijken, en waren de schaduwrijke straten aangelegd, waar hoge en smalle huizen dicht bij elkaar gebouwd stonden. Welk een bont gewemel, wat levendige drukte heerste daar in de bloeiende zetel van de farao's!

De westelijke Nijloever bood weer een geheel ander schouwspel aan. Ook hier ontbrak het niet aan weidse gebouwen en overvloed van mensen. Maar terwijl aan gene zijde van de stroom de huizen een ineengedrongen massa vormden en de burgers luidruchtig en vrolijk hun dagelijkse bezigheden volbrachten, zag men aan deze zijde slechts prachtige gebouwen van buitengewone afmeting, waartegen de kleinere huizen en hutten zich aandrongen, als kinderen die bescherming zoeken door zich aan moeders schoot vast te klemmen. Deze groepen van gebouwen rezen naast elkaar op, doch waren onderling niet verbonden. Wie het gebergte besteeg en op dit alles neerkeek, kreeg de indruk als lagen daar beneden hem, dicht bij elkaar, een groot aantal dorpen met deftige herenhuizen. Als uit de vlakte opkeek naar de oostelijke hellingen van de westelijke bergen, dan ontwaarde men honderden gesloten poorten, deels alleen staand, deels op rijen naast elkaar, waarvan er velen aan de voet van het gebergte, verscheidene in het midden, sommige zelfs op een vrij aanzienlijke hoogte waren aangelegd. En hoe weinig geleek het afgemeten, ja ernstige leven op de straten in dit gedeelte, op het levenslustige gejoel en de bedrijvigheid van de mensen daarginds! Ginds op de rechteroever was ieder in heftige beweging bij arbeid en vermaak, onder vreugd en smart, in woord en daad. Hier, op de linkeroever, werd weinig gesproken, scheen een zekere toverkracht de schreden van de wandelaar tegen te houden, een bleke hand de vrolijke blik van de ogen te benevelen en elke plooi glad te strijken, die een lachje om de mond kon doen spelen. En toch landde hier menige sierlijk getooide bark, ontbrak het er niet aan koren van zangers, bewogen feestelijke optochten zich in de richting van de westelijke bergen. Maar die vaartuigen brachten slechts doden aan, de liederen die hier weerklonken waren klaagzangen en de optochten bestonden uit rouwdragenden die de sombere lijk-kist volgden.

Wij staan op de bodem van Thebe's dodenstad.

Doch daarom werd ook in dit gedeelte het levendige verkeer niet gemist. Immers voor de Egyptenaar waren de doden niet gestorven. Hij drukte zijn ontslapene de ogen toe; hij bracht hen naar de Necropolis, de dodenstad, in het huis van de Kolchyt, die de lijken balsemde, en ten laatste in de groeve. Toch wist hij dat de zielen van de afgestorvenen bleven voortleven; dat zij gerechtvaardigd zijnde als Osiris in het zonneschip de hemel zouden bevaren, dat zij in elke gedaante die zij zouden willen aannemen weer op aarde konden verschijnen en op de levensloop van de achtergeblevenen invloed mochten oefenen. Daarom zorgde hij voor een waardige begrafenis van zijn doden, bovenal voor het balsemen, waardoor de lichamen zeker voor bederf bewaard bleven. Ook verzuimde hij niet op bepaalde tijden het dodenoffer, bestaande uit vlees en gevogelte, dranken en reukwerken, groenten en bloemen te vernieuwen. Bij de begrafenis zo min als bij het brengen van die offers kon de dienaar van de godheid worden gemist.

De stille dodenstad scheen bovendien de geschiktste plaats voor het bouwen van scholen en woningen voor geleerden. In de tempels van deze Necropolis hielden grote priesterverenigingen hun verblijf, en de talrijke Kolchyten, wier ambt van

de vader op de zoon overging, hadden hun huizen in de nabijheid van de uitgestrekte gebouwen, die voor het balsemen bestemd waren. Het ontbrak echter niet aan fabrieken en winkels. In de eerste werden sarcofagen van steen en hout vervaardigd, benevens windsels van lijnwaad, waarin de mummies werden gewikkeld en amuletten waarmee deze werden opgesierd. In de laatste boden kooplieden specerijen, reukwerken, bloemen, vruchten, groenten en gebak te koop aan. Hier en ginds zag men runderen, gazellen, geiten, ganzen en ander gevogelte binnen grasperken met heggen omgeven, en de naastbestaanden van de overledene gingen daarheen, om uit de offerdieren, door de priesters voor rein verklaard, de zodanige uit te zoeken, die zij nodig hadden, en met het heilige merk te doen voorzien. Velen kochten ook aan de slachtbanken enkele stukken vlees. De armen bleven echter van deze plaats verwijderd, zij vergenoegden zich met het kopen van allerlei gebak in de gedaante van dieren, dat de runderen en ganzen, die zij niet machtig konden worden, symbolisch vervangen moest. In de deftigste winkels zaten dienaars van priesters, die bestellingen aannamen en op papyrusrollen aantekenden. Deze werden daarna in de bureaus van de tempel met die heilige teksten beschreven, welke de zielen van de afgestorvenen moesten kennen en uitspreken, om de onderaardse geesten af te weren, de deuren van de onderwereld te doen openen, en rechtvaardig bevonden te worden voor Osiris en de tweeënveertig rechters van het onderaards gerechtshof.

Wat er in de tempels omging, kon men buiten niet zien, want ieder heiligdom was door een hoge ringmuur omgeven, waarvan de zorgvuldig geslotene en verhevene hoofdpoot alleen werd geopend, wanneer 's morgens vroeg of 's avonds een priesterkoor naar buiten ging, om godsdienstige hymnen te zingen ter ere van de godheid, die als Horus opkwam en als Tum nederdaalde.¹ Zodra de laatste tonen van het priesterlijk avondlied waren weggestorven, werd het achtige in de Necropolis, want alle rouwdragenden en bezoekers van de graven waren dan gehouden in de boten te gaan en de dodenstad te verlaten. Een grote menigte mensen, die in feestelijke optocht aan de westelijke oever van Thebe voet aan wal hadden gezet, spoedde zich ordeloos naar de stroom, voortgedreven door de wachters, die bij afdelingen dienst deden en de graven voor rovers moesten bewaren. De handelaars sloten hun winkels, de Kolchytten en werklieden eindigden hun dagwerk en gingen naar hun woningen. De priesters begaven zich naar hun tempels terug, en de herbergen werden gevuld met gasten, die van verre hierheen gereisd waren, en liever in de nabijheid van hun afgestorvenen, voor wie zij herwaarts kwamen, dan in de woelige stad aan de anderen oever van de stroom verlangden te overnachten.

¹ De loop van de zonnegod werd vergeleken met die van het menselijk leven. Als kind (Horus) ging de zon op; zij ontwikkelde zich tegen de middag tot de held Ra, voor wie de Uraeus-slang, die op zijn diadeem prijkte, streed. Aan de avond, als zij onderging, was zij een grijsaard (Tum). Het licht was ontstaan uit de duisternis, bijgevolg werd Tum voor ouder gehouden dan Horus en de andere lichtgoden.

De stemmen van de zangers en klaagvrouwen waren verstomd, zelfs het gezang van de matrozen, die de talrijke boten naar de oostelijke oever van Thebe roeiden, stierf langzamerhand weg. De avondwind bracht nu en dan nog een enkele toon over, en eindelijk zweeg alles. Een onbewolkte hemel breidde zich uit over de sombere dodenstad, slechts van tijd tot tijd verduisterd door de lichte schaduwen van vleermuizen, die elke avond naar de Nijl vliegen om zich te laven en op muggen jacht te maken. Na zich versterkt te hebben voor haar dag-slaap, keerden de lichtschaduwen naar haar holen en rotsspleten terug. Nu en dan gleden zwarte gedaanten met lange schaduwen als over de bodem heen. Het waren de jakhalzen, die op dit uur hun dorst plegen te lessen aan de rivier en zich dikwijls in troepen, schier zonder vrees, vertoonden in de nabijheid van de ganzenhokken en de geitenstallen. Het was verboden om op deze nachtelijke rovers jacht te maken, want zij werden gehouden voor de heilige dieren van de god Anubis, de wachter van de graven.² Zij bleken ook weinig gevaarlijk te zijn, daar zij overvloed van voedsel vonden in de graven. Zij toch aten de stukken vlees die op de offeraltaren waren neergelegd, tot grote voldoening van de nabestaanden, die meenden, wanneer zij het vlees de volgende dag niet meer vonden, dat het door de onderaardse goden goedgekeurd en aangenomen was. Ook bleken zij betrouwbare wakers te zijn, want zij waren gevaarlijke vijanden voor ieder die ongeroepen, onder de bescherming van de duisternis van de nacht, in een groeve wilde binnendringen.

Ook aan de zomeravond van het jaar 1352, op welke wij onze lezers uitnodigen de dodenstad van Thebe met ons te bezoeken, werd het stil in de Necropolis, nadat het priesterlijk avondlied was gezongen. Reeds wilden de soldaten die de wacht hadden van hun eerste onderzoekingstocht terugkeren, toen plotseling een hond in het noordelijk gedeelte van de dodenstad hard begon te blaffe. Weldra liet een tweede, een derde, een vierde zich horen. De hoofdman van de wacht riep 'halt!' en toen het geblaf algemener werd en met elke minuut in hevigheid toenam, beval hij hen die hem volgden in noordelijke richting op te marcheren. De kleine troep had weldra de hoge dam bereikt, die langs de westelijke oever liep van een kanaal, dat uit de Nijl was afgeleid, en overzag van hier het bouwland tot aan de vloed en het noordelijk gedeelte van de Necropolis. Wederom werd 'halt' gecommandeerd. Zodra de soldaten in de richting in welke de honden het hevigst aansloegen het schijnsel van fakkels bespeurden, ijlden zij voorwaarts en bereikten bij de pylonen³ van de tempel, die door Seti I, de overleden

² Anubis, die met de kop van een jakhals wordt afgebeeld, is de zoon van Osiris en Nephthys. De jakhals is zijn heilig dier. In de vroegste tijd komt hij reeds voor als god van de onderwereld. Hij ziet toe op het balsemen, bewaart de lijken en beschermt de Necropolis. Bovendien baant hij, als Hermes Psychopompos (Hermanubis), de weg voor de zielen. Volgens Plutarchus waakt hij voor de goden gelijk de honden voor de mensen.

³ Pylonen noemde men de door een poortdoorgang verbonden torens aan de ingang van een Egyptische tempel

vader van de thans regerende koning Ramses II, was gebouwd, de rustverstoorders.

De maan was opgegaan en goot haar bleek schijnsel uit over het prachtige gebouw, waarvan de buitenmuren roodachtig werden verlicht door de in donkere rook gehulde vlammen van de fakkels, die door zwarte dienaars werden gedragen. Een kleine dikke man, bijzonder rijk gekleed, sloeg met de metalen greep van een zweep zo hard tegen de met koperen platen bekleedde tempeldeur, dat de slagen bij de nachtelijke stilte heinde en ver werden gehoord. In zijn nabijheid stonden een draagstoel en een wagen, met paarden van het edelste ras bespannen. In de eerste zat een jonge vrouw, en op de wagen stond een aanzienlijke maagd, rijzig van gestalte, naast de wagenmenner. Beiden waren omgeven door mannen, die blijkbaar tot de meer bevoorrechte standen behoorden, en een aantal dienstknechten. Er werd niet veel gesproken; de aandacht van de gehele groep, die maar gedeeltelijk werd verlicht, scheen uitsluitend op de tempeldeur gericht te zijn. De duisternis maakte het onmogelijk de gelaatstreken van de bijzondere personen te onderscheiden, doch de maneschijn versterkt door het fakkellicht was voldoende, om de portier, die uit een van de torens van de pylon op de rustverstoorders neerzag, te doen begrijpen, dat hij met hooggeplaatste lieden, ja misschien met leden van de koninklijke familie te doen had. Met luider stem vroeg hij de man die geklopt had, wat hij begeerde.

Zodra deze zich hoorde toespreken, zag hij op, en zei op meesterachtige, ja zelfs beledigende toon: 'Hoe lang moeten wij hier op je wachten, luie hond? Kom eerst naar beneden, open de poort en vraag dan! Wanneer de fakkels niet helder genoeg branden, om je te doen zien wie hier wacht, dan zal mijn zweep je op de rug schrijven wie we zijn en je leren hoe men vorstelijke gasten te woord moet staan!'

De vrouw in de draagstoel rees van schrik overeind, toen zij de rust van de dodenstad zo opeens en zo ruw hoorde storen. Terwijl de portier een onverstaanbaar antwoord bromde en naar beneden kwam, om de deur open te doen, richtte de vrouw op de wagen zich tot haar ongeduldige geleider. 'U vergeet, Paäker,' sprak zij op welluidende maar toch gebiedende toon, 'dat u weer in Egypte bent en hier niet te doen hebt met wilde Shasoe ⁴, maar met vriendelijke priesters, van wie wij bovendien nog een dienst hebben te vragen. Men klaagt niet ten onrechte over uw ruwheid, die vooral ongepast is, nu wij onder zulke buitengewone omstandigheden ons naar dit heiligdom hebben begeven.'

Hoewel deze woorden niet zozeer werden gesproken om te berispen, dan wel om leedwezen over het gebeurde uit te drukken, toch achtte zich de kleine gevoelige man er door beledigd. De vleugels van zijn brede neus begonnen zich sterk te bewegen; krampachtig omklemde hij met zijn rechterhand de greep van de zweep en terwijl hij zich deemoedig scheen te buigen, gaf hij een oude Ethiopische slaaf, die naast hem stond, zulk een duchtige slag op de naakte benen, dat

⁴ Roofzuchtige Semitische stammen in het oosten van Egypte.

deze als een door de koude verschrompeld blad ineenkromp. De arme kerel gaf echter geen kik, want hij kende zijn meester.

Inmiddels had de portier opengedaan, en tegelijk met hem trad een jeugdige priester naar buiten, om te vernemen wat deze rustverstoorders verlangden. Pa-aker wilde weer het woord voeren, maar de vrouw die op de wagen stond kwam hem voor met te zeggen: 'Ik ben Bent-Anat, de dochter des konings, en zij die in de draagstoel zit is Nefert, de gemalin van de edele Mena, de wagenmenner van mijn vader. Wij hadden ons in gezelschap van deze aanzienlijke mannen naar het noordwestelijke dal van de Necropolis begeven, ten einde de nieuwe bouwwerken in ogenschouw te nemen. U kent de smalle rots-poort van die kloof. Op de terugweg hield ik zelf de teugels, en had het ongeluk een meisje, dat met een korfje vol bloemen aan de weg zat, te overrijden en te verwonden, ja zeer gevaarlijk, zo ik vrees. Mena's echtgenote heeft de kleine dadelijk met eigen handen verbonden. Wij lieten haar daarop brengen naar het huis haars vaders, een parasiet⁵, Pinem geheten, geloof ik. Ik weet niet of u hem kent.'

'Bent u zijn hut binnengegaan, prinses?' vroeg de priester.

'Ik moest wel, heilige vader,' was haar antwoord, 'ofschoon ik weet, dat men zich verontreinigt, wanneer men de drempel van -zulk een woning overschrijdt. Maar...'

'Maar,' riep de vrouw van Mena, terwijl zij zich weer oprichtte in haar draagstoel, 'Bent-Anat kan zich immers heden door u of door haar huispriester laten reinigen; de arme vader zal zij echter bezwaarlijk, misschien ook nooit, zijn kind gezond kunnen weergeven.'

'Dit neemt niet weg dat het ellendig verblijf van zulk een parasiet onrein is,' viel de kamerheer Penbesa, ceremoniemeester van de prinses, haar in de rede. 'Ik heb er mij genoeg tegen verzet, toen Bent-Anat haar voornemen te kennen gaf, dat vervloekte nest in eigen persoon te betreden. Ik stelde voor,' zo vervolgde hij tot de priester, 'het meisje naar huis te laten dragen en de vader een koninklijk geschenk te zenden.'

'En de prinses?' vroeg de priester.

'Zij handelde, als gewoonlijk, overeenkomstig haar eigen wil,' hernam de ceremoniemeester.

'En dan doet zij altijd wat goed is,' merkte de vrouw van Mena op.

'Gaven de goden dat het zo ware!' sprak de Prinses met zachte stem. Zich tot de priester wendende, ging zij voort: 'U kent de wil van de hemelse goden en de harten van de mensen, heilige vader en ik ben mij bewust dat ik gaarne geef en armen help, ook wanneer de armoede de enige voorspraak is. Maar na hetgeen heden is gebeurd, en tegenover die ongelukkige man ben ik het die voorspraak nodig heb.'

'U?' vroeg de kamerheer verbaasd.

⁵ Een parasiet was iemand die de lijken opende.

‘Ja, ik!’ antwoordde de prinses op stellige toon.

De priester die tot hertoe zwijgend dit gesprek had aangehoord, hief nu zijn rechterhand op, als om te zegenen, en zei: ‘U hebt braaf gehandeld. De Hathors ⁶ vormden uw hart en de godin van de waarheid leidt het. Ongetwijfeld komt u ons in onze nachtelijke gebeden storen, ten einde een arts te vragen voor het verwonde meisje?’

‘Zoals u zegt!’

‘Ik zal de opperpriester vragen om de beste geneesheer voor uitwendige verwondingen onverwijld naar de kranke te zenden. Doch waar is het huis van de Parasiet Pinem? Ik ken hem niet.’

‘Ten noorden van de terrassen van Hatasoe ⁷, dicht bij... Maar ik zal een van mijn geleiders gelasten de geneesheer de weg te wijzen. Ik stel er bijzonder veel prijs op morgenvroeg te vernemen, hoe het met de zieke staat. Paäker!’

De aangesprokene, met wie wij hebben kennis gemaakt, toen hij zo ruw op de poort klopte, boog zich met neerhangende handen ter aarde en vroeg: ‘Wat beveelt u?’

‘Ik wijs ú aan tot gids van de arts,’ zei de prinses. ‘Het zal de wegwijzer des konings niet moeilijk vallen het verborgen huisje weer te vinden. Vergeet niet dat u mijn medeschuldige bent. Want,’ en hierbij wendde zij zich tot de priester, ‘laat ik er maar rond voor uitkomen: het ongeluk geschiedde, toen ik met mijn paarden Paäker’s Syrische harddravers, die naar zijn zeggen veel vlugger liepen dan de Egyptische, trachtte in te halen. Het was een wild rennen.’

‘Amon zij geloofd dat het zo afliep,’ sprak de ceremoniemeester. ‘Paäker’s wagen ligt verbrijzeld in het enge dal en zijn beste paard is zwaar gewond.’

‘Nu, als hij de arts bij de Parasiet heeft gebracht, mag hij naar zijn paard gaan kijken,’ hernam de prinses. ‘Weet u, Penbesa, u trouwe bewaker van een onbezonnen meisje, dat ik mij heden voor het eerst er over verblijd, dat mijn vader krijg voert in het verre Sati-land?’⁸

‘Hij zou ons zeker niet zeer vriendelijk ontvangen hebben,’ antwoordde de ceremoniemeester met een glimlach.

‘Maar de arts, de arts!’ riep Bent-Anat haastig. ‘Paäker, het blijft er bij: u wijst hem de weg en brengt ons morgen bericht omtrent de toestand van het meisje.’ Paäker boog nog eens. De prinses gaf daarop een wenk. De priester en zijn gezellen, die intussen uit het heiligdom naar buiten waren gekomen, hieven

⁶ Hathor is Isis in zinnelijke vorm. Zij is de godin van de heldere lichte hemel en draagt de zonneschijf tussen de hoornen op de koeienkop, of op een mensenhoofd met de oren van een koe. Zij wordt de godin met het schone aangezicht genoemd en is de schenkster van elke reine levensvreugde. Later beschouwde men haar als de muze, die het leven veraangenaamt met vrolijkheid, liefde, zang en dans. Als goede fee ontmoeten wij haar bij de wieg van de kinderen, om hun levenslot te bepalen. Zij draagt vele namen, en er komen verschillende, meestal zeven Hathoren voor, om de voornaamste richtingen harer goddelijke werkzaamheid te verpersoonlijken.

⁷ De grote koningin uit de 18de dynastie, voorged van twee farao’s.

⁸ Azië.